

Преглед на стопанската

ПОЛИТИКА

Седмичник

© ИПИ <http://www.ime-bg.org/>

В броя ще намерите:	
Какво поиска БТПП от правителството?	
Концентрацията в банковия сектор намалява	стр. 1
Как може лош кодекс да се подобри с по-лоша наредба?	Представяне
	Стр. 2
Платежен баланс, външен дълг и общи заблуди	Стр. 3
Външно-търговска стратегия: дискусия и резултати	
Правителството одобри сделките за Марица Изток 1 и 3	Стр. 4

Концентрацията в банковия сектор намалява

Към края на април 2001 г. концентрацията в банковия сектор бележи известно намаление, въпреки че все още е значителна. Това показват данните от месечния баланс на банковата система, изнесени от БНБ. Трите най-големи банки (Булбанк, ОББ и Банка ДСК) притежават 48 % от общите активи на банковата система. Техният пазарен дял по отношение на депозитите е 49 %, а по отношение на кредитите - 35 %. Трябва да се отбележи обаче, че тези банки са свили пазарното си присъствие спрямо декември 2000 г. Тогава Булбанк, ОББ и Банка ДСК държаха 49.8 % от общите активи, 48.8 % от кредитите и 51.1 % от депозитите. Макар и незначително, тенденцията към намаляване на концентрацията в сектора е белег за известно подобряване на конкурентните позиции на останалите банки. Това важи особено по отношение на банките от втора група, в която влизат приватизираните от чуждестранни инвеститори Експресбанк, Хебросбанк и Българска пощенска банка, както и БНП-Париба, които вече държат 26 % от всички активи, 26 % от всички кредити и същия процент от депозитите. За сравнение, към края на 2000 г. тези дялове са били съответно 21.9 %, 23.5 % и 21.9%. Това до известна степен потвърждава хипотезата, че повишаването на конкуренцията в сектора е свързано с навлизането на чужди банки на местния пазар и приватизацията на

Продължение на стр. 2

Какво поиска БТПП от правителството?

Събитие: Тази седмица Българската търговско-промишлена палата (БТПП) предложи на политическите партии да се подпише обществен договор, с които да се определят водещите принципи в стопанската политика (материалите от извънредното събрание на палатата може да намерите на <http://www.bcci.bg/bulgarian/os2001/nasoki/>). Подобно на Българската стопанска камара (Какво поиска БСК от правителството?) и Съюза на работодателите в България (Какво поиска СРБ от правителството?; <http://www.ime-bg.org/search-review.html>), БТПП представи своите виждания за стопанската политика и издигна предложения за промяна в съществуващи процедури и практики. Според съставителите на проекта следва да се премахнат административните бариери за навлизане и опериране на пазара, да се разширят връзките на държавните институции с бизнеса при разработването на стопански регламенти и политически приоритети, да се ограничи намесата на държавата в пазарните процеси, за да се подобри средата за водене на бизнес и да се създаде стопански растеж и просперитет.

Коментар: 1/ Като проект за “обществен договор”, документът би трябвало да съдържа основни принципи, на които не само трябва да се “подчини” стопанската политика, но и които предполагат ползи за всички в “обществото” (не само за подписалите го). Тези принципи могат да бъдат признати от всички, единствено ако не създават привилегии за избрани. Подобни приемливи за всички норми могат да бъдат само тези, които създават “привилегии за всички”, т.е. равни условия на пазара. За да се осигурят тези равни условия в стопанските начинания, трябва да се гарантират основни принципи, като този за неприкосновеността на частната собственост, свободата на избор и спазването на договорите. Тъй като, по презумпция, усилията да се създаде благосъстояние са по-скъпи от тези да се открадне такова, нужна е воля, налагана от държавата да се създадат условия за развитие на пазарните процеси. 2/ След като се приемат пазарните принципи за водещи при оценката на решения в стопанската политика, могат да се оценят и предложенията на деловите среди. Без съмнение, някои от тях създават условия за ограничаване на държавната намеса. Ако се подобрят административните процедури, като се премахнат “дублирани” практики, като се опростят процедурите по лицензионни, разрешителни и регистрационни режими, като се ограничат безбройните контакти с различни звена на администрацията по всевъзможни въпроси, не само ще се намалят разходите на бизнеса за работа с държавната администрация, но и ще се създадат предпоставки за нови инвестиционни проекти, които не биха се случили при старите условия. Такива са и исканията за подобряване на процедурите по събиране на задължения и премахване на ограниченията върху банковата политика, които целят да задействат конкурентните принципи на пазара. Някои от исканията на бизнеса обаче открито противоречат на пазарните условия. Въпреки че проектът предлага да се ограничат “прераспределителните функции на държавата”, според палатата трябва да се отделят финансови средства за “анализ на състоянието на икономиката”, да се определят “перспективни отрасли” и да се набелязват мерки, които да стимулират инвестициите и развитието им, както и да се “отграничат” сектори, които са конкурентоспособни и да се набележат мерки за тяхното “усъвършенстване”, т.е. разпределяне на финансови средства при неясни критерии и за неясни цели. След като пазарните принципи са доказали своето действие, защо трябва отново да се разходват “публични” (разбирай, на данъкоплатците) средства за проекти, които пазарът може да оцени и без намесата на държавните институции.

Продължение от стр.1

държавните банки. Все още обаче 12-те банки, включени в четвърта група, притежават едва 6 % от активите на банковата система. Трябва да се отбележи, че през април 2001 г. клоновете на чуждестранни банки са удвоили пазарния си дял по отношение на кредитите спрямо края на миналата година и в момента той е 15 %.

От гледна точка на структурирането на активите, предпочитанията на банките все още са насочени към инвестиции в чужбина и депозирани ресурси в други банки (37,8 % са насочени към инвестиции в чужбина и депозирани ресурси в други банки

(37,8 % от всички активи). Прави впечатление обаче, че делът на вземанията от банки и други финансови институции намалява спрямо края на миналата година. Това намаляване до голяма степен е за сметка на увеличаване на дела на предоставените кредити. Към април 2001 г. кредитите са 31.5 % от всички активи на банковата система. За сравнение, към края на септември 2000 г. този дял е бил 28 %. Това показва, че въпреки наличните пречки пред кредитирането, някои банки се опитват да увеличат кредитните си операции, без да предприемат сериозна промяна в цялостната структура на активите си.

Как може лош кодекс да се подобри с по-лоша наредба?

Събитие: Според Кодекса на труда, по производствени причини работодателят може с писмена заповед да удължава работното време през едни работни дни и да го компенсира чрез съответното му намаляване през други след предварителна консултация с представителите на работниците и служителите, доколкото в колективен трудов договор не е предвидено друго. При намаляване обема на работа, работодателят може да установи едностранно за период от три месеца в една година непълно работно време за работниците и служителите в предприятието или негово звено след предварително съгласуване с представители на работниците и служителите. Тези текстове на кодекса предизвикаха спорове между работодатели и работници на последното заседание на Националния съвет за тристранно сътрудничество. Според работодателите, синдикатите се позволяват да дописват закона, като предлагат промените в работното време да става след съгласие на работещите в предприятието. Освен това, според синдикатите промените в работното време следва да се компенсират по равно в часове като всяко увеличение съответства на намалението. Спорът между “социалните” партньори ще се реши от Министерски съвет с

тълкуване на термина *съгласуване*, което ще бъде отразено с изменения в Наредбата за работното време. Работодателските организации обявиха своите намерения да атакуват във Върховния административен съд наредбата, ако намерят неблагоприятни за тях разпоредби.

Коментар: Практиката да се изменят закони с подзаконовни актове не може да бъде оправдана. Въпреки аргументите на представените в съвета страни, не може Министерски съвет да тълкува и изменя текстове от Кодекса на труда. Проблемните разпоредби се опитаха да съвместят старите норми, които “защитаваха” работниците и новите изисквания, които притискат работодателите. Въпреки “компромиса”, който законодателите възприеха, тези разпоредби продължават да вълнуват синдикатите, за които запазването на работна позиция се свързва с “гарантирано” работно време. При предизборни нагласи сред управляващите, отново трудовите норми ще се определят от “социалната цена на реформите”, а не от актуалните изисквания в стопанската политика. Така, на практика, “неприемливите” разпоредби в Кодекса на труда ще се заменят с още по-неприемливи текстове в Наредбата за работното време

Представяне

Националното бюро за икономически изследвания е частна неправителствена организация, чиято работа е посветена на по-доброто разбиране на това как функционира икономиката. Изследванията са дело на повече от 600 университетски преподаватели, по-голямата част от които работят в престижни американски университети. На Интернет-страницата (www.nber.org/) всяка седмица можете да намерите нови изследвания под формата на доклади и части от книги. Публикациите са разпределени в 19 категории, сред които макроикономика, микроикономика, парична теория, международни икономически отношения, финанси, бизнес-администрация, маркетинг и счетоводство, здравеопазване, образование, социална политика, селско стопанство, регионално развитие и т.н.

Платежен баланс, външен дълг и общи заблуди

Миналата седмица БНБ обяви данни за платежния баланс и външния дълг за първото тримесечие на 2001 г. Статистиката показва спад в износа на стоки за март от 5.2% спрямо същия месец на 2000 г., нарастване на вноса с 22.6%, и дефицит по текущата сметка само за март от 116 млн. дол. За първото тримесечие на 2001 г. дефицитът по текущата сметка е 161 млн. дол. Дефицитът по финансовата сметка за тримесечието е 157 млн. дол. Статистиката за пореден път пороци множество коментари в медиите от политици и експерти. Разбирането на фактите, от своя страна, се отразява в стопанската политика на правителството. Според ИПИ, при анализиране на данните, трябва да се има предвид и следното:

1/ Съществува общо съгласие, че нарастването на износа е “добро” за икономиката, а нарастването на вноса – “лошо”. Това е отразено и в проекта за външноотърговска стратегия на България (вж. бр. 24). Пренесено върху индивидуалните участници на пазара, това би означавало да считаме продавачът за “печелещ”, а купувачът – за “губещ” - при всяка една сделка, което е безсмислица.

2/ Още повече, общите изводи за състоянието на икономиката, основани на агрегирани данни за външната търговия, не носят практическа стойност. Какво може да означава например обобщението: “износът на цимент и храни се е увеличил с 8.8%”, когато износът само на цимент е спаднал с 41.3%, а износът на храни се е увеличил с 23.5%? Вместо да се цитира спад на износа за март общо с 5.2%, по-полезно е да се отбележи, че износът на потребителски стоки е нараснал с 14% (на облекла – с 34.2%), а на суровини и материали е спаднал с 24.5% (на стомана и химикали – с около 45%).

3/ За тримесечието БНБ отчита “дефицит” по платежния баланс от 237 млн. дол, което е терминологичен абсурд – един баланс по определение се равнява. С прости думи, този индикатор означава, че българските стопански

субекти са изразходвали част от спестяванията си, за да купят повече стоки и услуги на международния пазар, отколкото са продали. Когато тези натрупани резерви намалее, може да се очаква обръщане на тенденцията, т.е. “положителен” баланс в плащанията. Стига да не се печатат пари, срещу което обаче ни предпазва системата на валутен борд.

4/ Статистиката на БНБ за външния дълг показва интересни тенденции, стига да се чете внимателно. Първата масова заблуда е да се използва като показател brutния размер на дълга (например при предизборни дебати), който нараства със 5.4% за периода 1996-март 2001 г. Определящ за стопанската политика на правителството обаче е единствено държавния дълг (който спада за периода с 5.5%), който трябва да се плаща в бъдеще от всички данъкоплатци. Нарастването на частния дълг (6 пъти за периода) отразява увеличено финансиране на местни частни фирми от външни източници, както кредити от банки, така и от компании-майки.

5/ Долната таблица показва нагледно една проста зависимост, характерна за всички страни от ЦИЕ. При декапитализирана икономика и ниска степен на вътрешни спестявания, единственият източник на нови инвестиции и съответно – на икономически растеж – са чуждите инвестиции. Чуждите инвестиции се отразяват и като нарастване на частния външен дълг (вж. по-горе). Това същевременно е съпровождано от увеличен внос на инвестиционни стоки, което пък увелича дефицитът по текущата сметка. В случая с България, имаме нарастване на частния външен дълг от със 790 млн. дол. От 1998 до 2000г., на вноса на инвестиционни стоки с 529 млн. дол., което доведе до увеличен дял на инвестициите в БВП от 13.1% до 16.2%, а се отрази като нарастване на дефицита по текущата сметка от -0.3% от БВП до -5.8% от БВП.

Показател	1996	1997	1998	1999	2000	Q12001
Брутен външен дълг в млн. дол.	9601.6	9760.2	10274.3	10204.3	10364.3	10116.9
Държавен	9396.8	9526.8	9946.4	9402.9	9246.7	8876.4
Частен	204.8	233.4	327.9	801.4	1117.6	1240.5
Инвестиции в основен капитал в % от БВП	13.6	11.4	13.1	15.9	16.2	-
Внос на инвестиционни стоки в млн. дол.	918.7	822.4	1061.2	1492.1	1589.8	
Дефицит по текущата сметка на платежния баланс в % от БВП	0.2	4.4	-0.3	-5.5	-5.8	

Външно-търговска стратегия: дискусия и резултати

На 30 април в Министерството на икономиката се проведе дискусия на тема "Външно-търговска стратегия на Република България" с участието на експерти от държавни институции и неправителствени организации. На участниците в срещата представители на министерството предоставиха предварителен вариант на стратегия (www.mi.government.bg/), който беше дискутиран, за да се определят водещите цели и задачи, както и мерките за тяхното постигане в рамките на периода 2001-2007 година. Важен резултат от дискусията бе постигнатото съгласие за намаляване на административните и данъчните пречки пред бизнеса, като решенията в тази насока са определени от участниците в срещата като "основен приоритет на стратегията". Тоест намаляването на данъчното тегло и премахване на административно-бюрокрачните пречки пред бизнеса се определя в много по-голяма степен като изпълнимо и ефективно решение в сравнение с предварително предложените схеми за

преференциално финансиране. Тези схеми са обречени да получат много по-ограничена приложимост с оглед на моментните възможности на държавата за допълнително финансиране (не трябва да се забравя, че все пак България е във валутен борд). Друго важно решение от срещата е решението за подобряване на информационната осигуреност (за промени в нормативната база, тарифни и нетарифни регулатори по страни) на българските износители чрез усъвършенстване на системата за информиране и подобряване на взаимната свързаност и допълняемост на информацията, поддържана от Министерството на Икономиката, Центъра за насърчване на износа и Института по търговия.

Очаква се стратегията да бъде официално разпространена през следващата седмица в своя коригиран и допълнен вид. Без съмнение, изложените намерения са положителни, но ползата за бизнеса зависи от конкретното практическо приложение на тези мерки.

Правителството одобри сделките за Марица Изток 1 и 3

Министерският съвет одобри приключилите преговори между НЕК и американските компании "Ентърджи" и "Ей И Ес" за ТЕЦ Марица Изток 1 и 3. Същността на проектите е изграждане на нова мощност в МИ1 от AES на стойност около 900 млн. дол., и рехабилитация на МИ3 от Ентерджи за около 470 млн. дол. НЕК ще закупува електричество от МИ3 в продължение на 18 години (колкото е гарантираният живот на централата), и 15 години от МИ1. Поради политизацията на аргументите "за" и "против" договорите в предизборната кампания, ИПИ още веднъж посочва основните критерии, според които трябва да се преценяват подобни проекти (вж. също <http://www.mediapool.bg/site/business/2001/05/17/0004.shtml>, <http://www.dnevnik.bg/show/Default.asp?storyid=10221&rubref=67>)

1/ Голям проблем в сравнителния икономически анализ е склонността да се сравняват реални проекти с хипотетични, "идеални" възможности. В момента обаче МИ1 и МИ3 са единствената договорена готовност за инвестиции в енергетиката. 2/ Оценка "висока" и "ниска" цена добиват смисъл единствено при сравнение. Оспорваният проект на AES спечели международен търг с най-ниска предложена цена, т.е. всички останали потенциални инвеститори са предлагали по-високи цени. 3/ Липсва прозрачност за разходите в съществуващите мощности. Цитират се например цени от 1.6 цента за ВЕЦ и 2.6 цента

от ТЕЦ. Има ниска предложена цена, т.е. всички останали потенциални инвеститори са предлагали по-високи цени. 4/ Има също така причини да се смята, че предвижданото либерализиране на енергийния пазар поставя под въпрос дългосрочните договори с фиксирани количества и цени. Изобщо, за "реални" цени не може да се говори, без да има действащ пазар. Ако обаче следващите правителства следят за спазването на законите на страната, и прекратят косвеното субсидиране чрез бюджета, монополите и "мекото" налагане на екологичните изисквания, то и двата проекта за Марица Изток стават конкурентноспособни. 5/ Перспективите пред атомната енергетика трябва да се оценяват в международен контекст. Две обстоятелства са особено важни: "обликът" на Козлодуй като технологически изостанала и в крайна сметка несигурна централа и проблемите на Чешката република, свързани с пускането на централата в Темелин в експлоатация. Способностите на НЕК да убеди европейското обществено и банково мнение в възможните качества на една нова централа в България са под въпрос, дори при най-добро качество на експертизата, която България би предложила. 6/ Нереализирането (и отлагането) на проектите в Марица Изток също има цена: а) за поддържане на околната среда, б) намаляването на емисиите парникови газове и прах; и в) разходите, свързани с постепенно западане на сегашното производство на централата (при липса на други инвестиционни замисли освен тези за първи и трети блок).

ИПИ: Богданов, Ганчева, Йонкова, Мандова, Станчев

Този седмичник се издава с 6-месечната финансова подкрепа на MSI/USAID

За коментари и предложения: mandova@ime.bg